
KONSTITUCIONĀLĀS TIESĪBAS

Papildināts un pārstrādāts izdevums

Jānis Pleps | Edgars Pastars | Ilze Plakane

Jānis Pleps, Edgars Pastars, Ilze Plakane. Konstitucionālās tiesības

Papildināts un pārstrādāts izdevums
Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. – 448 lpp.

Korektores Liēna Henke, Agija Kalme
Māksliniece Dita Pence
Maketētājs Kornēlijs Briedis

© Jānis Pleps, 2014
© Edgars Pastars, 2014
© Ilze Plakane, 2014
© Signe Terihova, Rādītāji, 2014

© Latvijas Vēstnesis, 2014

Izdevējs LATVIJAS VESTNESIS

Bruņinieku iela 41, Rīga, LV-1011
tālr. 80006000

ISBN 978-9984-840-29-1

2. Politiskā atbildība. Saskaņā ar klasiskajām doktrīnām valsts galvas politikā atbildība ir parlamentāra. Parlamentārā sistēmā atbildība par prezidenta darbību gulstas uz valdību, bet prezidentālā sistēmā prezidents par savu pienākumu pildīšanu nav atbildīgs parlamentam.⁷⁴⁴ Kontrasignācijas institūts ir juridisks valsts galvas bezspēcības nostiprinājums. Valsts galvas pilnvaras var būt ārkārtīgi plašas, bet, būdams politiski neatbildīgs, viņš nav tiesīgs tās izmantot pretēji valdības gribai. Kā atzīmēts juridiskajā literatūrā: “Šeit mēs saskaramies ar vienu no juridiskajām fikcijām. [...] Valsts galvas patieso lomu nevar izvērtēt pēc konstitūcijas burtā, jo starp to, kas ierakstīts konstitūcijā, un īstenību ir milzīga distance.”⁷⁴⁵ Kontrasignācija ir politiskās atbildības pārņemšana no politiski neatbildīga prezidenta uz politiski atbildīgu valdību.

Politiskā atbildība pēc būtības ir atbildība par savu darbību parlamentam. Atbildība no objektīvās puses ir darītājam zināmu jūtamam seku saistīšana ar kādu viņa darbu, no subjektīvās puses – šo seku apzināšanās un uzņemšanās. Līdz ar to politiskā atbildība izpaustos kā atļaušana no amata bez jebkādām tālākām nelabvēlīgām sekām. Lai iestātos politiskā atbildība, nav nepieciešams konstatēt kādu noziegumu vai pārkāpumu, bet tikai valsts vai sabiedrības interešu neievērošanu. Šajā gadījumā valsts intereses tiek aplūkotas no politiskā viedokļa un atbildība iestājas, kad tiek konstatēts, ka kāda persona vai personu grupa nerīkojas saskaņā ar kādas augstākas valsts institūcijas politiskiem ieskatiem, kas tiek pieņemti par saskanošiem ar tautas interesēm.⁷⁴⁶ Šo iemeslu dēļ arī prezidents tiek atbrīvots no atbildības parlamentam, jo viņš sava amata izpildīšanā atšķirībā no valdības netiek saistīts ar nepieciešamību pēc parlamenta vairākuma uzticības. Valsts prezidentam attiecībā uz parlamentu ir patstāvīga vara, un tam jābūt atbildīgam tikai tautai, nevis parlamentam.⁷⁴⁷ Ja prezidenta īstenotā politika rada kaitējumu vai izsauc neapmierinātību, tad faktiski nav iespēju atcelt prezidentu no amata. Ja parlamentu neapmierina prezidenta kāda noteikta rīcība vai uzvedība kopumā, tad nepastāv procedūra prezidenta atcelšanai no amata. Tā, piemēram, Francijā, kad 1962.gadā Šarls de Gollis uzsāka konstitūcijas pārskatīšanu, parlaments,

⁷⁴⁴ Конституционное право зарубежных стран. Лейбо Ю.И., Баглай М.В., Энтин Л.М. (ред.) Москва: Норма-Инфа М, 2000, с.224.

⁷⁴⁵ Мишин А.А., Барабашев Г.В. Государственное право буржуазных и развивающихся стран. Москва: Юридическая литература, 1989, с.261.

⁷⁴⁶ Dišlers K. Latvijas Republikas prezidenta politiskā atbildība. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1922, Nr.2, 59.lpp.

⁷⁴⁷ Šimanis P. Latvijas Satversmes astoņi gadi. Grām.: Šimanis P. *Eiropas problēma*. Rīga: Vaga, 1999, 27.lpp.

nespējot pieprasīt prezidenta politisko atbildību, izteica neuzticību Žorža Pompidū valdībai.⁷⁴⁸

Tomēr valdības politiskā atbildība par prezidenta darbību pilnībā nespēj nosegt prezidenta politisko neatbildību. Pirmkārt, republikas prezidents var izdot atsevišķus aktus bez kontrasignācijas, bet par šiem aktiem parlamentam nevar būt atbildīgs. Otrkārt, republikas prezidents var izdarīt amata pārkāpumus vai citādi kaitēt valsts interesēm arī bez formālu aktu izdošanas. Tāpat nav izslēgts patstāvīgs valsts galvas politiskais kurss, kas var nesaskanēt ar parlamenta vai tautas uzskatiem, bez ministru līdzdalības vai pretēji viņu gribai. Tāpēc līdzās ministru politiskai atbildībai gluži nepieciešama būtu arī republikas prezidentu politiskā atbildība.⁷⁴⁹ Taču “principā republikas prezidents ir neatbildīgs, vismaz no politiskā viedokļa. Tās ir parlamentārā režīma sekas, jo katram prezidenta rīkojumam vajag būt līdzparakstītam no kāda ministra, un par šo parakstu ministrija ir palātām atbildīga. Republikas prezidenta politiskā atbildība padarītu viņa stāvokli tikpat nestabilu kā ministru prezidenta stāvokli.”⁷⁵⁰

Francijas Trešās republikas konstitucionālā prakse liecina, ka parlaments prezidenta politisko atbildību var panākt arī citādi. Tajā laikā Francijas valststiesībnieki atzina, ka “konstitūcijas pamatprincips ir, vai viņam tādām jābūt, ka prezidents šauj trušus, bet nevalda.”⁷⁵¹ Viens no šādiem paņēmieniem bija parlamenta vairākuma tiesības prasīt prezidenta atkāpšanos no amata nepieņemamas prezidenta rīcības dēļ. 1885.gadā pēc prezidenta Žila Grevī atkārtotas ievēlēšanas uz otro termiņu, sākās preses uzbrukumi prezidentam ģimenes skandāla dēļ. Abas parlamenta palātas uzskatīja šo lietu par tik svarīgu, ka oficiāli vērsās pie prezidenta ar paziņojumu, ka liegs tam savu uzticību, ja viņš neatteiksies no kāda ģimenes locekļa, kurš dzīvo Elizejas pilī. Kad Žils Grevī nepiekāpās, parlaments paziņoja, ka gaida no viņa demisijas rakstu. 1887.gada 1.decembrī šādu rakstu Žils Grevī arī iesniedza, norādot, ka viņam būtu pienākums un tiesības pretoties, bet, ņemot vērā pašreizējos apstākļus valstī, konfliktam starp likumdevēju un izpildu varu varētu būt bīstamas sekas. Tāpēc gudriba un patriotisms liekot Žilam Grevī atkāpties.⁷⁵² Savukārt pirmais

⁷⁴⁸ Ардан Ф. Франция: государственная система. Москва: Юридическая литература, 1994, с.56–57.

⁷⁴⁹ Dišlers K. Latvijas Republikas prezidenta politiskā atbildība. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1922, Nr.2, 57.lpp.

⁷⁵⁰ Turpat.

⁷⁵¹ Dišlers K. Francijas prezidenta Miljerana atkāpšanās valststiesiskā nozīme. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1924, Nr.6/7, 258.lpp.

⁷⁵² Turpat, 260.lpp.

Trešās republikas prezidents Patriss Makmaons un arī vairāki citi vēlākie prezidenti no amata atkāpušies politisku konfliktu ar parlamenta vairākumu dēļ. Konstitucionāli visāsāk noritēja prezidenta Aleksandra Miljerāna demisija. Aleksandrs Miljerāns savas prezidentūras laikā aktīvi sadarbojās ar labējo Ramona Puankarē valdību, kura baudīja parlamenta vairākuma uzticību. 1924.gada vēlēšanās uzvaru guva kreisie spēki, un Ramons Puankarē iesniedza demisijas rakstu. Pirms Aleksandrs Miljerāns bija aicinājis vēlēšanu uzvarētājus sastādīt kabinetu, kreisais bloks pieņēma rezolūciju, ar kuru paziņoja, ka jaunās deputātu palātas vairākums neuzticas prezidentam Aleksandram Miljerānam un neviens no kreisā bloka līderiem nepiekrītis sastādīt valdību. Spiediena rezultātā 1924.gada 11.jūnijā Aleksandrs Miljerāns atkāpās no amata.⁷⁵³ Tāds risinājums norāda uz iespēju panākt republikas prezidenta politisko atbildību arī tad, ja konstitūcija pasludina prezidentu par politiski neatbildīgu.

3. Konstitucionālā atbildība. Konstitucionālajai atbildībai ir ļoti liela sociālā nozīme un apjoms. Šā vārda plašākajā nozīmē tā ir īpaša konstitucionāla izmeklēšanas veikšana un pārkāpumu izdarījušas amatpersonas saukšana pie atbildības. Impīčments ir tikai viens no šīs atbildības veidiem. Šaurākajā izpratnē konstitucionālā atbildība ir konstitūcijas un konstitucionālās iekārtas aizsardzības līdzeklis.⁷⁵⁴ Konstitucionālā atbildība ir konstitucionālajās normās nostiprināts pienākums attiecīgajai amatpersonai atbildēt par savas uzvedības neatbilstību tam, kas paredzēts šajās normās. Tajās tiek paredzēti konstitucionālās atbildības iestāšanās gadījumā noteikti valstiskās ietekmēšanas līdzekļi. Šie līdzekļi ir konstitucionāli tiesiskā sankcija, kas tiek piemērota par novirzēm no paredzētā uzvedības modeļa. Tāpēc ir svarīgi, lai konstitucionāli tiesiskās sankcijas atrastos *checks and balances* sistēmas ietvaros. Konstitucionālās atbildības pamats ir darbība vai bezdarbība, kas neatbilst konstitūcijas normās paredzētajam uzvedības modelim un rada konstitucionālās atbildības līdzekļu piemērošanas nepieciešamību. Vainas forma konstitucionālajās normās netiek norādīta un lielākajā konstitucionālo deliktu daļā nav stingri noteikta.⁷⁵⁵

⁷⁵³ Dišlers K. Francijas prezidenta Miljerāna atkāpšanās valststiesiskā nozīme. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis*, 1924, Nr.6/7, 257.–264.lpp.

⁷⁵⁴ Колосова Н.М. Конституционная ответственность в Российской Федерации. Москва: Городец, 2000, с.23–30.

⁷⁵⁵ Тихомиров Ю.А. Теория компетенции. Москва: Юринформцентр, 2001, с.321–323.